



HİKMET-AKADEMİK EDEBİYAT DERGİSİ
[JOURNAL OF ACADEMIC LITERATURE]
ÂŞIK VEYSEL HATIRASINA
GELENEK VE EDEBİYAT ÖZEL SAYISI
YIL 9, EKİM 2023

Dr. Öğr. Üyesi Abdulkadir BAYRAM

Kayseri Üniversitesi
Sosyal ve Beşeri Bilimler Fakültesi
Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü
Kayseri/TÜRKİYE
abdulkadirbayram@kayseri.edu.tr
ORCID

**ÂŞIK VEYSEL'İN GÜZELLİĞİNİN ON
PAR ETMEZ UZUN İNCE BİR
YOLDAYIM VE TOPRAK
ŞİİRLERİ ÜZERİNE KİPLİK YAPISI
VE KAVRAM ALANI İNCELEMESİ**

MODULATE STRUCTURE AND
CONCEPT FIELD EXAMINATION OF
ÂŞIK VEYSEL'S GÜZELLİĞİNİN ON PAR
ETMEZ UZUN İNCE BİR YOLDAYIM
AND TOPRAK POETRY'S

Makale Türü: Araştırma Makalesi
Yükleme Tarihi: 29.05.2023
Kabul Tarihi: 20.08.2023
Yayımlanma Tarihi: 01.10.2023

Article Information: Research Article
Received Date: 29.05.2023
Accepted Date: 20.08.2023
Date Published: 01.10.2023

İntihal / Plagiarism

Bu makale **turnitin** programında taranmıştır.
This article was checked by **turnitin**.



Atıf/Citation

Bayram, Abdulkadir, "Âşık Veysel'in Güzelliğinin On Par Etmez Uzun İnce Bir Yoldayım ve Toprak Şiirleri Üzerine Kiplik Yapı ve Kavram Alanı İncelemesi", *Hikmet-Akademik Edebiyat Dergisi [Journal of Academic Literature]*, Âşık Veysel Hatırasına Gelenek ve Edebiyat Özel Sayısı, Ekim 2023, s. 213-224.

Bayram, Abdulkadir, "Modulate Structure and Concept Field Examination of Âşık Veysel's Güzelliğinin On Par Etmez Uzun İnce Bir Yoldayım and Toprak Poetry's", *Hikmet-Journal of Academic Literature*, Tradition and Literature Special Issue in Memory of Âşık Veysel, September 2023, p. 213-224.



10.28981/hikmet.1306627



HİKMET-AKADEMİK EDEBİYAT DERGİSİ
[JOURNAL OF ACADEMIC LITERATURE]
ÂŞIK VEYSEL HATIRASINA
GELENEK VE EDEBİYAT ÖZEL SAYISI
YIL 9, EKİM 2023

Dr. Öğr. Üyesi Abdulkadir BAYRAM

**ÂŞIK VEYSEL'İN GÜZELLİĞİN ON PAR ETMEZ UZUN İNCE BİR YOLDAYIM VE
TOPRAK ŞİİRLERİ ÜZERİNE KİPLİK YAPI VE KAVRAM ALANI İNCELEMESİ**

MODULATE STRUCTURE AND CONCEPT FIELD EXAMINATION OF AŞIK VEYSEL'S
GÜZELLİĞİN ON PAR ETMEZ UZUN İNCE BİR YOLDAYIM AND TOPRAK POETRY'S

ÖZ

Âşık Veysel Anadolu'nun merkezinden tüm dünyaya sesini duyurmuş bir halk ozanıdır. Şiirleriyle Türkçenin, sözlü dilinin ve söz varlığının kullanımı konusunda, yaklaşık altmış yıllık sanat yaşamında, orta Anadolu'nun durumunu yansıtmış ve bu çevrenin söz varlığını ölümsüz hâle getirmiştir. Bu durum eserlerinin kıymetini bir kat daha artırmıştır. Derin yapıdaki anlamsal boyutu, halkın duygulanımlarını yansıtmaya açısından öneminin yanında, onun eserlerinin dil yadigarlarını taşıması da oldukça önemlidir. Çalışmada Âşık Veysel'in seçilmiş şiirleri üzerinden kiplik yapı ve kavram alanı incelemesi yapılmış, şiirlerin anlamsal yapısının yeni bir katmanı ortaya çıkarılarak anlambilimsel bir çalışmayla alan yazınına katkı sağlamak amaçlanmıştır. Seçilen şiirler üzerinde bildirme kiplerinin geçtiği yerlerde kiplik yapı ve şiirlerin odak hâlinde bulunan kavramları üzerinden de kavram alanı incelemesi yapıldıktan sonra bu iki incelemenin sonuçları ayrı ayrı değerlendirilmiştir. Genellikle göz ardı edilen bildirme kiplerinin anlama katkısı tespit edilmeye çalışılırken kavramların kavram alanları tespit edilerek şiirlerin kavram alanından oluşan anlamsal yapısı da ortaya çıkarılmaya çalışılmıştır. Bu kullanımlar toplu şekilde incelenerek sonuca ulaşılmıştır. Sonuçta seçilen şiirlerde bildirme kiplerinin kesinlik, tahmin vb. anlamlarla anlamsal düzleme katkı sağladığı ve kavram alanının şiirin anlam ekseninden kopmadan birçok farklı kavramı içine aldığı, geniş bir anlam yelpazesi oluşturduğu tespit edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Âşık Veysel, Kiplik Yapı, Kavram Alanı, Anlambilim.

ABSTRACT

Aşık Veysel is a folk poet who made his voice heard all over the world from the center of Anatolia. With his poems, he reflected the situation of Central Anatolia in his sixty-year period on the use of Turkish, oral language and vocabulary, and made the vocabulary of this environment immortal. This situation has increased the value of his works even more. The semantic dimension in its deep structure is important in terms of reflecting the feelings of the people, as well as the language relics of his works. In the study, modal structure and concept field analysis has been made over the selected poems of Aşık Veysel, and it is aimed to contribute to the literature with a semantic study by revealing a new layer of the semantic structure of the poems. The results of these two analyzes were evaluated separately after the conceptual field analysis was made on the concepts of modal structure and the focal concepts of the poems where declarative moods are used on the selected poems. While trying to determine the contribution of declarative moods, which are generally ignored, to the meaning, the conceptual fields of the concepts were determined and the semantic structure of the poems, which consisted of the conceptual field, was tried to be revealed. These uses were examined collectively and the result was reached. As a result, the certainty of the declarative modes in the selected poems, etc. it has been determined that it contributes to the semantic plane with meanings and that the concept area includes many different concepts without breaking away from the meaning axis of the poem and creates a wide range of meanings.

Keywords: Aşık Veysel, Modality, Conceptual Field, Semantics.

Giriş

Âşık Veysel sazıyla sözüyle topluma mâl olmuş bir halk ozanıdır. Anadolu’nun bağrından kopup dünyaya yayılan eserleriyle Orta Anadolu coğrafyasının ve bütün Anadolu insanının adeta hislerine tercüman olmuştur. İlk şiirini yazdığı 1933 yılından vefat ettiği 1973 yılına kadar yaklaşık yüz yetmiş şiir yazan Veysel bu yıllarda yaşayan Anadolu insanının dilini bir halk ozanının kaleminden yansıtmıştır. Âşık Veysel Anadolu halkının dilindeki, aşktır, derttir, hoşgörüdür, vatan sevgisidir, toprak aşkıdır, sıla hasretidir. Bütün bu duyguları kaleme dökendir. Bütün bu yönleriyle onun dili her yönüyle incelenmeye açık, halkın dilidir.

Veysel’in şiirleri üzerine çeşitli tezler ve çalışmalar yapılmıştır. Bu çalışmalardan Nurol Genç tarafından Âşık Veysel’in şiirlerinin söz dizimi incelemesi ve sözlüğü üzerine yapılan bir yüksek lisans tezinde şiirlerin söz dizimsel yapısı ve kelime grupları incelenmiştir (2021). Toprak şiiri ile ilgili bir makalede ise toprak şiirinin yapısı üzerine ontolojik bir inceleme gerçekleştirilmiştir (Gümüş, 2019). Bu çalışmada da “Güzelliğin On Par Etmez”, “Uzun İnce Bir Yoldayım” ve “Toprak” şiirlerinden alınan örneklerle anlambilim odaklı bir inceleme yapılmıştır. Kiplik yapı incelemesinde bildirme kiplerinin geçtiği mısralar tek tek alınmış, bağlamı içinde incelenmiş ve kiplik yapının anlamsal değeri ortaya çıkarılmaya çalışılmıştır. Kavram alanı incelemesinde ise her şiirin üzerine inşa edildiği temel kavram alınmış şiirin her mısrasında bu kavramla ilgili olarak veya bu kavrama çağrışım yaparak kavram alanına giren kavramlar tespit edilmiştir. Kiplik yapı incelemesiyle ve kavram alanı tespitiyle, seçilen şiirlere önceki çalışmalara göre farklı yönlerden bakılmıştır. Her iki yöntemle de şiirlerin çok katmanlı anlamsal yapısını oluşturan öğelerden birkaçı daha ortaya çıkarılmaya çalışılmıştır. Bu bağlamda hem gramatikal yapının anlama katkısı üzerine hem de eserlerin kavramsal yapıları üzerine yapılan, anlambilimsel, çalışmalar açısından boşluk bulunduğunu düşündüğümüz alan yazınına katkı sağlamak amaçlanmıştır.

1. Âşık Veysel’in Hayatı ve Şiire Başlaması

Âşık Veysel kendinden edinilen bilgiye göre hicrî 1310, miladi 1894/1895’li yıllarda Sivas’ın Şarkışla ilçesine bağlı Sivrialan Köyü’nde doğmuştur. İlk yerleşim yeri Kars olan Şatıroğulları ailesine mensuptur (Özen, 2009).

Veysel’in çocukluk yılları köyde geçmiş ve sanatçı bu yıllarda çiçek hastalığına yakalanmasından dolayı bir gözünü kaybetmiştir. Diğer gözüne de perde inen ozanın bu gözünün açtırılması için tedavi sürecinin başlatılması planlanmıştır. Bu sırada ahırdayken öküz boynuzunun darbesi sonucunda Veysel, tedavi edilmesi düşünülen gözünü de kaybetmiştir (Özen, 2009).

Babası bu durumundan dolayı hayatını ancak saz çalarak kazanabileceğini düşünmüş ve Veysel’i saz çalmaya teşvik etmiştir. Çamşıhlı Ali Ağa isimli saz ustası sanatçıya uzun yıllar saz hocalığı yapmıştır. Saz çalmayı öğrenen Veysel Kayseri, Sivas, Tokat, Yozgat gibi çevre illerin

köylerine giderek burada ustaların eserlerinden okumuş ve hayatını kazanmaya başlamıştır (Özen, 2009).

Âşık Veysel’in hayatının dönüm noktası Sivas’ta düzenlenen I. Halk Şairleri Bayramı olmuştur. 5-7 Kasım 1931’de düzenlenen bayrama davet edilen on beş kişi arasında yer alan halk ozanı, Ahmet Kutsi Tecer tarafında Halk şairi belgesiyle ödüllendirilmiştir. Bu belge sayesinde şehirlere de gitmeye başlayan Veysel’in ünü tüm Anadolu’ya yayılmıştır. Bu bağlamda onu keşfeden o dönem Sivas’ın Milli Eğitim Müdürü olan Ahmet Kutsi Tecer’dır (Alptekin, 2011).

Veysel, ilk şiirini ise Cumhuriyet’in onuncu yılında 1933 yılında yazmıştır. “Atatürk Destanı” isimli şiiriyle şairliğe adım atan halk ozanı bundan sonra tespit edilebilen yüz altmış dokuz şiir daha yazarak birçoğunu da bestelemiştir. Köy Enstitüleri’nde saz hocalığı yapmış, radyolarda halk türküleri okumuştur. “Karanlık Dünya” isimli, hayatını anlatan bir de film çekilmiştir. Kendisi için 1952 yılında İstanbul’da büyük ilgi gören bir jübile düzenlenmiştir. 15 Ağustos 1971’de Nevşehir’in Hacıbektaş ilçesinde son konserini veren Veysel, 21 Mart 1973’te Akciğer Kanseri hastalığı nedeniyle memleketi olan Sivrialan Köyü’nde hayatını kaybetmiştir (Özen, 2009).

Vefatından hemen sonra Kutlu Özen ve arkadaşları tarafından Âşık Veysel’in maskı alınarak yüzü ölümsüzleştirilmiştir (Özen, 2009).

2. Şiirleri Üzerine Anlam Bilimsel İnceleme

Âşık Veysel’in şiirleri doğup büyüdüğü yerin ağız özelliklerini korumakla birlikte Anadolu coğrafyasını gezmesiyle Anadolu’nun zengin söz varlığını da bünyesinde barındırmaktadır. Bu bağlamda seçilen şiirlerin kiplik yapısını incelemenin ve kavram analizini yapmanın anlamsal yapının bütün yönleriyle ortaya çıkarılması açısından katkı sağlayacağı düşünülmektedir. Bu bölümde Âşık Veysel’in seçilen şiirleri üzerine kiplik yapı ve kavram alanı incelemesi yapılmıştır.

2.1. Kiplik Yapı

Fiillerde kullanılan bildirme kipleri sadece zaman ifade etmekle görevli değildir. Bu kiplerin derin yapılarına bakıldığında eserlerin anlamsal düzleminin oluşturulmasına katkı sağladığı açıkça görülmektedir.

Kullanılan her bildirme kipinin zaman bildirme dışında bağlama, konuşucunun durumuna göre ve edebî eserin anlatımına bağlı olarak belli anlamları, kiplik işaretleyicileri bulunur (Bayram, 2022). Kip ekleri eklendiği fiille birlikte bir anlamsal yapı oluşturur.

Bildirme kiplerinden öğrenilen geçmiş zaman kipinin, bildirme, küçümseme, belirsizlik, kanıt, sonradan farkına varma, şaşırma, övünme, tanık olmama, şüphe, söylenti vb. şeklinde; görülen geçmiş zaman kipinin, bildirme, belirlilik, kesinlik, tanık olma vb. şeklinde; şimdiki zaman kipinin, bildirme, alışkanlık, buyruk vb. şeklinde; gelecek zaman kipinin, bildirme, niyet, tahmin,

istek, buyruk, gereklilik, söz verme vb. şeklinde; geniş zaman kipinin ise bildirme, gereklilik, buyruk, istek, alışkanlık, tahmin, kesinlik, söz verme vb. şeklinde anlam işaretleyicileri bulunmaktadır (Benzer, 2021).

Kip eklerinin katmerli ve birleşik zamanlı yapıda olduğunda da farklı anlamları ifade ettiği bilinmektedir (Bayram, 2022).

Geniş zamanın hikâyesinin kiplik işaretleyicileri “geçmişe dönük alışkanlık”, “geçmişe dönük tahmin”, “istek” vb. şeklinde anlamlar ifade ederken; şimdiki zamanın hikâyesinin ise genellikle görülen, geçmişte bir süre devam etmiş olan ve sonucu bilinmeyen işler için kullanıldığı ve kiplik işaretleyicisinin “sonucu bilinmeme” anlamı verdiği görülmektedir (Benzer, 2021).

2.1.1. “Güzelliğin On Par Etmez” “Uzun İnce Bir Yoldayım” ve “Toprak” Şiirleri Üzerine Kiplik Yapı İncelemesi

“Güzelliğin On Par Etmez”, “Uzun İnce Bir Yoldayım” ve “Toprak” şiirlerinin kiplik yapısına bakıldığında şunlar söylenebilir:

“Güzelliğin On Par Etmez” (Kaya, 2011, 152) şiirin adını aldığı ilk mısraında geniş zaman kipinin olumsuzu kullanılmıştır. “Etmez” yardımcı fiilinde kullanılan geniş zaman kipi “şarta bağlı tahmin anlamı” vermektedir. Bu tahminde yargı bulunur ve yargıda kendi görüşüne bağlı kesinlik ifade edilmiştir. Kiplik işaretleyici “tahmin” yönündedir.

“Tabirin sığmaz kaleme” (Kaya, 2011, 152) şeklindeki mısra da “sığmaz” yapısında ve “İsmin yayılmaz âleme” (Kaya, 2011, 152) şeklindeki mısra da “yayılmaz” yapısında kullanılan geniş zaman kipinin olumsuzu, yine “şarta bağlı tahmin” anlamı vermektedir. Kiplik işaretleyicinin “tahmin” olduğu görülmektedir.

“Kim okurdu kim yazardı, bu düğümü kim çözerdi, koyun kurt ile gezerdi” (Kaya, 2011, 152) mısralarında “okurdu”, “yazardı”, “çözerdi”, “gezerdi” yapılarında geniş zamanın hikâyesi birleşik zamanlı kipi bulunmaktadır. Kipin “geçmişe dönük tahmin” anlamı kattığı görülmektedir. Bu kiplik yapısının içinde kendi yargısına bağlı kesinlik anlamı da görülmektedir. Kiplik işaretleyici “tahmin” üzerindedir.

“Güzel yüzün görülmezdi, bu aşk bende dirilmezdi, güle kıymet verilmezdi” (Kaya, 2011, 152) mısralarında geniş zamanın olumsuzunun hikâyesi birleşik zamanlı kipi kullanılmaktadır. Bu kip de olumsuz yönde “geçmişe dönük tahmin” anlamı katmıştır. Kiplik işaretleyici “tahmin” ifade etmektedir.

Son kıtadaki “senden aldım bu feryadı” (Kaya, 2011, 152) mısraında görülen geçmiş zaman kipi görülmektedir. Bu kipin “bildirme” anlamı kattığı görülmektedir. Kiplik işaretleyici “bildirme” yönündedir. “Bu imiş dünyanın tadı” (Kaya, 2011, 152) mısraında görülen geçmiş zaman kipinin kullanıldığı görülmektedir. Bu kipin “sonradan farkına varma” anlamı kattığı

anlaşılmaktadır. Kiplik işaretleyicinin “tanık olma” yönünde olduğu tespit edilmiştir. “Anılmazdı Veysel adı” (Kaya, 2011, 152) mısrasında yine geniş zamanın olumsuzunun hikâyesi birleşik zamanlı kipi kullanılmıştır. Kipin “geçmişe dönük tahmin” anlamı kattığı görülmektedir. Kiplik işaretleyici “tahmin” üzerinde bulunmaktadır.

“Uzun İnce Bir Yoldayım” şiirine bakıldığında ise kiplik yapı açısından şunlar söylenebilir: İkinci mısra “Gidiyorum gündüz gece” (Kaya, 2011, 157) şeklindedir. Mısrada “gidiyorum” yapısında şimdiki zaman kipi kullanılmıştır. Bu kipin “alışkanlık” anlamı kattığı görülmektedir. Kiplik işaretleyici “alışkanlık” yönündedir. “Bilmiyorum ne hâldeyim” (Kaya, 2011, 157) mısrasında “bilmiyorum” yapısında şimdiki zaman kipi kullanılmıştır. Kipin yapıya “bildirme” anlamı kattığı görülmektedir. Kiplik işaretleyici “bildirme” ifade etmektedir.

İkinci kıtanın ikinci mısraı “yürüdüm aynı zamanda” (Kaya, 2011, 157) şeklindedir. Mısradaki “yürüdüm” yapısında görülen geçmiş zaman kipi bulunmaktadır. Bu kipin “bildirme” anlamı kattığı görülmektedir. Kiplik işaretleyici “bildirme” yönündedir.

Üçüncü kıtada “Uykuda dahi yürüyom, Kalmaya sebep arıyom, Gidenleri ben görüyom” (Kaya, 2011, 157) mısralarında “-yor” şimdiki zaman ekinin ağırlıklı olarak İç Anadolu ağızlarında kullanımı bilinen “yo” şeklinin kullanıldığı görülmektedir. Bu bağlamda mısralarda şimdiki zaman kipi görülmektedir. Mısrada geçen “yürüyom”, “arıyom”, “görüyom”, yapılarında kullanılan şimdiki zaman kipinin yapıya “bildirme” anlamı kattığı görülmektedir. Kiplik işaretleyiciler “bildirme” üzerindedir.

Dördüncü kıtanın üçüncü mısraı “Düşmüşüm gurbet ellerde” (Kaya, 2011, 157) şeklindedir. Bu mısradaki “düşmüşüm” yapısında öğrenilen geçmiş zaman kipi bulunmaktadır. Bu kipin yapıya “sonradan farkına varma” anlamı kattığı görülmektedir. Kiplik işaretleyicinin “sonradan farkına varma” üzerinde olduğu görülmektedir.

Dördüncü kıtanın ikinci mısraı “Uzak gözükür görünce” (Kaya, 2011, 157) şeklindedir. Mısrada “gözükür” yapısında geniş zaman kipi kullanılmıştır. Kipin yapıya bildirme anlamı kattığı görülmektedir. Kiplik işaretleyici “bildirme” yönündedir.

Şiirin son kıtasının ilk mısraı “Şaşar Veysel işbu hâle” (Kaya, 2011, 157) şeklindedir. Mısradaki “şaşar” yapısında geniş zaman kipi görülmektedir. Kipin yapıya “bildirme” anlamı kattığı anlaşılmaktadır. Kiplik işaretleyici “bildirme” üzerinde bulunmaktadır.

“Toprak” şiirine bakıldığında kiplik yapı açısından şunlar söylenebilir: İlk kıtanın ilk mısraı “Dost dost diye nicesine sarıldım” (Kaya, 2011, 302) şeklindedir. Bu mısrada “sarıldım” yapısında görülen geçmiş zaman kipi bulunmaktadır. Kipin yapıya “bildirme” anlamı kattığı görülmektedir. Kiplik işaretleyici “bildirme” yönündedir.

İkinci kıtada “Nice güzellere bağlandım kaldım, Ne bir vefa gördüm ne fayda buldum, Her türlü isteğim topraktan aldım” (Kaya, 2011, 302) mısralarında “bağlandım”, “kaldım”, “gördüm”, “buldum”, “aldım” yapılarında görülen geçmiş zaman kipi kullanılmıştır. Bu kiplerin yapıya ikili bir anlam kattığı, hem “tanık olma” hem “bildirme” anlamını içerdiği tespit edilmiştir. Bu bağlamda kiplik işaretleyici de “tanık olma-bildirme” ifadeleri üzerinde odaklanmıştır.

Üçüncü kıtada “Koyun verdi, kuzu verdi, süt verdi, Yemek verdi ekmek verdi et verdi, Kazma ile dövmeyince kıt verdi” (Kaya, 2011, 302) mısralarında “verdi” yapılarında görülen geçmiş zaman kipi bulunmaktadır. Bu kipi yapıya “tanık olma-bildirme” ikili anlamlarını kattığı görülmektedir. Kiplik işaretleyici ikili olarak “tanık olma-bildirme” üzerindedir.

Dördüncü kıtada “Âdem’den bu deme neslim getirdi, Bana türlü türlü meyve yetirdi, Her gün beni tepesinde götürdü” (Kaya, 2011, 302) mısralarında “getirdi”, “yetirdi”, “götürdü” yapılarında görülen geçmiş zaman kipi kullanılmıştır. Bu kipi de yapıya “kesinlik-bildirme” ikili anlamlarını kattığı görülmektedir. Kiplik işaretleyici ikili olarak “kesinlik-bildirme” yönündedir.

Beşinci kıtada “Karnın yardım kazmayınan belinen, Yüzün yırttım tırnağınan elinen, Yine beni karşıladı gülünen” (Kaya, 2011, 302) mısralarında “yardım”, “yırttım”, “karşıladı” yapılarında görülen geçmiş zaman kipi bulunmaktadır. “Yardım” ve “yırttım” yapılarında kipi yapıya “tanık olma-bildirme” ikili anlamını kattığı görülmektedir. Burada kiplik işaretleyici “tanık olma-bildirme” kavramları üzerinde odaklanmıştır. “Karşıladı” yapısında kipi yapıya “kesinlik-bildirme” anlamlarının her ikisini de kattığı görülmektedir. Kipi kiplik işaretleyicisi “kesinlik-bildirme” üzerindedir.

Altıncı kıtada “İşkence yaptıkça bana gülerdi” (Kaya, 2011, 302) mısraında “gülerdi” yapısında geniş zamanın hikâyesi birleşik zamanlı kipi kullanılmıştır. Bu kipi yapıya “geçmişe dönük alışkanlık” anlamı kattığı görülmektedir. Kipi kiplik işaretleyicisi “geçmişe dönük alışkanlık” yönündedir. Kıtanın ikinci ve üçüncü mısraları “Bunda yalan yoktur herkes de gördü, Bir çekirdek verdim dört bostan verdi” şeklindedir. Mısralarda “gördü”, “verdi” yapılarında görülen geçmiş zaman kipi bulunmaktadır. Her iki yapıda da kipi yapıya “kesinlik-bildirme” anlamlarını kattığı görülmektedir. Kipi kiplik işaretleyicisinin “kesinlik-bildirme” üzerinde olduğu görülmektedir.

Yedinci kıtada “Havaya bakarsam hava alırım, Toprağa bakarsam dua alırım, Topraktan ayrılısam nerde kalırım” (Kaya, 2011, 303) mısraları bulunmaktadır. Bu mısralarda “hava alırım”, “dua alırım” birleşik yapılarında ve “kalırım” yapısında geniş zaman kipi kullanıldığı görülmektedir. Her üç kullanımda da kiplerin yapıya “tahmin” anlamı kattığı görülmektedir. Kipi kiplik işaretleyicisi “tahmin” üzerinde odaklanmıştır.

Sekizinci kıtada “Cömertlik toprağa verilmiş Hak’tan” (Kaya, 2011, 303) mısraı bulunmaktadır. Bu mısra da “verilmiş” yapısında kullanılan

öğrenilen geçmiş zaman kipinin yapıya “sonradan farkına varma” anlamı kattığı görülmektedir. Kiplik işaretleyicinin “sonradan farkına varma” üzerinde olduğu görülmektedir.

Onuncu kıtada “Bütün kusurumuz toprak gizliyor, Merhem çalıp yaralarım düzlüyor, Kolun açmış yollarımı gözlüyor” (Kaya, 2011, 303) mısralarında “gizliyor”, “düzlüyor”, “gözlüyor” yapılarında şimdiki zaman kipi kullanılmıştır. “Gizliyor”, yapısında kipi yapıya “bildirme” anlamı kattığı görülmektedir. Kipin kiplik işaretleyicisi “bildirme” yönündedir. “Düzlüyor” ve “gözlüyor” yapılarında kiplerin yapıya kattığı anlam “tanık olma” şeklindedir. Kiplerin kiplik işaretleyicisi de “tanık olma” üzerinde odaklanmıştır.

On birinci kıtada “Dünyaya bırakır ölmez bir eser, Gün gelir Veysel’i bağrına basar” (Kaya, 2011, 303) mısralarında “bırakır” ve “basar” yapılarında geniş zaman kipi bulunmaktadır. “Bırakır” yapısında kipi yapıya “inanma” anlamı kattığı görülmektedir. Kipin kiplik işaretleyicisi “kesinlik” yönündedir. “Bağrına basar” birleşik fiilinde ise kipi yapıya “tahmin” anlamı kattığı görülmektedir. Bu tahminin gelecekte gerçekleşeceğine kuvvetli bir inanç söz konusudur. Kipin kiplik işaretleyicisi “tahmin” üzerinde bulunmaktadır.

2.2. Kavram Alanı

Kavram alanı kelimelerin kendi içyapısı açısından önemli olduğu gibi bir eserin derin yapısındaki anlamsal bileşenleri ortaya çıkarma açısından da önemlidir. Bir kelimenin asıl anlamı dışında derin yapıdaki anlamsal bağlara etki eden bir kavram alanı bulunmaktadır. Bu alan bağlama göre değişmektedir. “Bu kurama göre her kavramın değeri ancak kapladığı yerle ve öteki kavramlarla bağıntısına göre belli olmaktadır” (Aksan, 2004). Kavram alanı ile ilgili çevirisi Sesli tarafından yapılan Trier’in çalışması (1969) ve Aksan’ın çalışması (2004) başta olmak üzere birçok çalışma yapılmıştır. Bu çalışmalar arasında Reşat Nuri Güntekin’in bir romanı üzerinde kavram alanı değerlendirmesi (Altundaş, 2019), Anadolu ağızlarında takip edilen bir kavram üzerine yapılan kavram alanı incelemesi (Güven, 2023) gibi çalışmalara rastlanılmaktadır. Kelimelerin sadece kendi iç alanında anlamsal yapı oluşturmadığı ve kendisiyle ilgili kavramlarla örülü bir alan içinde bulunduğu savunulur. Bu alana da *kavram alanı* denilmektedir. Bu çalışmalarda da kavram alanlarının dili birçok yönüyle etkilediği hatta dilin yaşıyla ilgili kanıt oluşturduğu ortaya çıkarılmıştır. Edebi eserlerde ise anlam yoğunluğu nedeniyle kelimelerin kavram alanları daha da genişlemektedir. Şiir özelinde ise bu yoğunluk bir kat daha artmaktadır.

2.2.1. “Güzelliğin On Par Etmez” “Uzun İnce Bir Yoldayım” ve “Toprak” Şiirleri Üzerine Kavram Alanı İncelemesi

Çalışmanın ikinci kısmı olan bu kısımda “Güzelliğin On Par Etmez” isimli şiirde “aşk” kelimesi temelinde, “Uzun İnce Bir Yoldayım” isimli şiirde “yol” kelimesi temelinde, “Toprak” şiirinde “toprak” kelimesi temelinde bir kavram alanı incelemesi yapılmıştır.

“Güzelliğin On Par Etmez” şiirinde yapılan kavram alanı incelemesiyle ilgili şunlar söylenebilir: Şiir, ilk iki mısraındaki “Güzelliğin on par etmez, Şu bendeki aşk olmasa” (Kaya, 2011, 152) ifadeleriyle “aşk” kavramı üzerine kurulmuştur. Güncel Türkçe Sözlük’te “Aşırı sevgi ve bağlılık duygusu, sevi, sevda, amor” (15 Mayıs 2023) şeklinde tanımlanan aşk kelimesinin kavram alanına tanımda da görüldüğü gibi “sevgi”, “bağlılık”, “aşırılık” gibi kavramlarla beraber “tutku”, “acı”, “hasret”, “duygusallık” gibi birçok kavram da dâhil edilebilir. “Aşk” kavramının kavram alanına şiirdeki “Güzelliğin on par etmez” (Kaya, 2011, 152) mısraıyla “güzellik”, “para”, “değer” ve “ölçülebilirlik” kavramları eklenmiştir. Yine aşk kelimesinin kavram alanına “Derdin dermandır yareme” (Kaya, 2011, 152), mısraıyla “dert” ve “derman” kavramları, “Âşıklarda meşk olmasa” (Kaya, 2011, 152) mısraıyla “meşk” kavramı eklenmiştir. “Bu düğümü kim çözerdi” (Kaya, 2011, 152) mısraıyla “düğüm” kavramı “Bu aşk bende dirilmezdi” (Kaya, 2011, 152) mısraıyla “canlılık” kavramı aşk kelimesinin kavram alanına eklenmiştir. “Âşık ve maşuk olmasa” mısraıyla “âşık” ve “maşuk” kavramları, “Senden aldım bu feryadı” mısraıyla “feryat” ve dolayısıyla “acı” kavramları, “Bu imiş dünyanın tadı” (Kaya, 2011, 152) mısraıyla “tat” kavramı aşk kelimesinin kavram alanına eklenmiştir. Bu bağlamda “Güzelliğin On Par Etmez” şiirine baktığımızda aşk kelimesinin kavram alanına *güzellik, değer, dert, derman, meşk, canlılık, âşık, maşuk, feryat, acı* kavramlarının eklendiği görülmektedir. Aşkla ilgili eserlere bakıldığında bu kavramların “aşk” kelimesinin kavram alanında olmasının genel bir durum olduğu söylenebilir. Ancak *para, ölçülebilirlik, düğüm* kavramlarının aşk kelimesinin kavram alanına eklenen, bu esere özgü kavramlar olduğu düşünülmektedir. Bu bağlamda “Güzelliğin On Par Etmez” şiirinde “aşk” kelimesi üzerinden oluşturulan kavram alanıyla kavramsal bir resim çizildiği şiirin kendi verdiği anlam dışında yeni bir anlam alanı oluşturduğu ve bu anlam alanının eserin anlamsal düzlemine katkı sağladığı görülmüştür.

“Uzun İnce Bir Yoldayım” şiirinde yapılan kavram alanı incelemesiyle ilgili şunlar söylenebilir: Şiir “yol” temel kavramı üzerine kurulmuştur. “Yol” kelimesi Güncel Türkçe Sözlük’te, “Karada, havada, suda bir yerden bir yere gitmek için aşılacak uzaklık; içinden veya üstünden bir sıvının geçtiği, aktığı yer; davranış tutum, gidiş veya davranış biçimi, uyulan ilke sistem usul, tarz, tarık; gaye, uğur, maksat; bir amaca ulaşmak için başvurulması gereken çare, yöntem gibi tanımlamalar başta olmak üzere on dört ayrı şekilde tanımlanmıştır (22 Mayıs 2023). Bu tanımlardan hareketle yol kelimesinin kavram alanına “uzaklık”, “gitmek”, “davranış”, “tutum”, “ilke”, “sistem”, “gaye”, “çare”, “yöntem” gibi kavramlar eklenmiştir. “Yol” kavramının, şiirde temel anlamının dışında, ömür kavramına benzetilerek kullanıldığı görülmektedir. Şiire adını veren “Uzun ince bir yoldayım” (Kaya, 2011, 157) mısraıyla yol kelimesinin kavram alanına “uzun”, “ince” kavramları eklenmiştir. Yol kelimesinin kavram alanına “Gidiyorum gündüz gece” (Kaya, 2011, 157), “Gidenleri ben görüyüm” (Kaya, 2011, 157) mısralarıyla “gitmek” kavramı, “Yürüdüm aynı zamanda” mısraıyla “yürümek” kavramı eklenmiştir.

“Kırk dokuz yıl bu yollarda” ve “Yol bir dakika miktarınca” mısralarıyla yol kelimesinin kavram alanına “zaman” kavramı, “Uzak gözüdür görünce” (Kaya, 2011, 157) mısraıyla “uzaklık” kavramı eklenmiştir. “Yetişmek için menzile” (Kaya, 2011, 157) mısraıyla yol kelimesinin kavram alanına “yetişmek” ve “menzil” kavramları eklenmiştir. “Ömür” kelimesinin kavram alanına girebilecek kavramların, mecazlı kullanım yoluyla, “yol” kelimesinin kavram alanına eklendiği tespit edilmiştir. Şiirde “yol” kelimesinin kavram alanına *uzunluk, incelik, gitmek, yürümek, zaman, uzaklık, yetişmek* ve *menzil* kavramları eklenmiştir. Bu bağlamda yol kelimesinin kavram alanına temel anlamında bulunabilecek kavramların dışında *incelik, zaman* ve *yetişmek* kavramlarının eklendiği tespit edilmiştir. Kavram alanına eklenen genel ve özel bu kavramlarla şiirin anlamsal düzlemine katkı sağlayacak yeni bir anlam katmanı, yeni bir yapı oluşturulmuştur.

“Toprak” şiiri üzerinden yapılan kavram alanı incelemesi ile ilgili şunlar söylenebilir: Şiir toprak temel kavramı üzerine kurulmuştur. Toprak, Güncel Türkçe Sözlük’te, “Yer kabuğunun, toz durumuna gelmiş türlü kütle kırıntılarıyla, çürümüş organik cisimlerden oluşan ve canlılara yaşam ortamı sağlayan yüzey bölümü; memleketli; kara; ülke” (22 Mayıs 2023) gibi tanımlamalar başta olmak üzere altı ayrı tanımla verilmiştir. Bu bağlamda toprak kelimesinin kavram alanında “toz”, “kabuk”, “kırıntı”, “çürüme”, “yüzey”, “memleketli”, “kara”, “ülke” kavramları eklenmiştir. “Dost dost diye nicesine sarıldım” (Kaya, 2011, 302) mısraıyla başlayan şiirde bu mısra ile “toprak” kelimesinin kavram alanına “dostluk” kavramı eklenmiştir. “Benim sadık yârim kara topraktır” (Kaya, 2011, 302) mısraıyla “toprak” kelimesinin kavram alanına “yâr”, “sadakat”, “kara” (siyah) kavramları eklenmiştir. “Nice güzellere bağlandım kaldım, Ne bir vefa gördüm ne fayda buldum, Her türlü isteğim topraktan aldım” (Kaya, 2011, 302) mısralarıyla toprak kelimesinin kavram alanına “fayda” ve “vefa” kavramları eklenmiştir. “Koyun verdi kuzu verdi süt verdi, Yemek verdi ekmek verdi et verdi” (Kaya, 2011, 302), “Bana türlü türlü meyve yetirdi” (Kaya, 2011, 302), “Bir çekirdek verdim dört bostan verdi” mısralarıyla toprak kelimesinin kavram alanına “vermek” ve “verimlilik” kavramları eklenmiştir. “Âdem’den bu deme neslim getirdi” (Kaya, 2011, 302) mısraıyla mecaz anlamda “taşımaya” kavramı, “Her gün beni tepesinde götürdü” mısraıyla gerçek anlamda “taşımaya” kavramı “toprak” kelimesinin kavram alanına eklenmiştir. “Yine beni karşıladı gülünen” (Kaya, 2011, 302) mısraıyla “hoşgörü” kavramı, “Topraktan ayrılısam nerde kalırım” (Kaya, 2011, 302) mısraıyla “barınma” kavramı toprak kelimesinin kavram alanına eklenmiştir. “Cömertlik toprağa verilmiş Hak’tan” (Kaya, 2011, 303) mısraıyla “cömertlik” kavramı, “Hakk’ın gizli hazinesi toprakta” (Kaya, 2011, 303) mısraıyla “gizlilik” kavramı, “Bütün kusurumuz toprak gizliyor” mısraıyla yine “gizlilik” kavramı ve bunun yanında “örtme”, “kapaticılık”, “koruma” kavramları toprak kelimesinin kavram alanına eklenmiştir. “Merhem çalıp yaralarımı düzlüyor” (Kaya, 2011, 303) mısraıyla “iyileştirme” kavramı, “Gün gelir Veysel’i bağrına basar” mısraıyla “sahiplenme” kavramı “toprak” kelimesinin kavram alanına eklenmiştir. Bu bağlamda genel duruma

bakıldığında *dostluk, yâr, sadakat, kara (siyah), fayda, vefa, vermek, verimlilik, taşıma, hoşgörü, barınma, cömertlik, gizlilik, örtme, kapaticılık, iyileştirme, sahiplenme* kavramlarının toprak kelimesinin kavram alanına eklendiği tespit edilmiştir. Bu kavramlardan *dostluk, yâr, sadakat, vefa, hoşgörü, barınma, cömertlik, gizlilik, kapaticılık, iyileştirme, sahiplenme* kavramlarının *toprak* kelimesinin kavram alanına eklenen esere özgü, özel kavramlar olduğu düşünülmektedir. Bu kavramlarla çok yönlü yeni bir toprak resmi çizilmiş, şiirin anlamsal düzlemine yeni bir anlam katmanı eklenmiştir.

Sonuç

Kiplik yapıyla ilgili yapılan incelemelerde incelenen şiirlerde kiplik yapının beşinde *tahmin*, birinde *geleceğe dönük tahmin*, üçünde *geçmişe dönük tahmin*, üçünde *sonradan farkına varma*, birinde *alışkanlık*, altısında *bildirme*, ikisinde *tanık olma* ve *bildirme*, üçünde *kesinlik* ve *bildirme* anlamı kattığı tespit edilmiştir. Bu bağlamda kiplik yapının ayrı bir anlamsal yapı kurduğu ve şiirin genelinde çizilen anlamsal kurguya önemli ölçüde katkı sağladığı görülmüştür. Kiplik yapının da eser içinde anlamsal yapı oluşturan, genel anlamsal yapıya katkı sağlayan bir unsur olarak alınmasının gerekliliği ortaya çıkarılmıştır. Bu bağlamda gramatikal yapının anlamsal katkısı da ortaya çıkarılmıştır. İncelenen şiirlerde de bu durumun varlığı açıkça görülmektedir.

Yapılan kavram alanı incelemesinin sonucunda ise *aşk* kelimesinin *ölçülebilirlik, düğüm, para* gibi; *yol* kelimesinin *incelik, zaman, yetişmek* gibi; *toprak* kelimesinin *dostluk, yâr, sadakat, vefa, hoşgörü, barınma, cömertlik, gizlilik, kapaticılık, iyileştirme, sahiplenme* gibi yeni kavram alanı öğelerinin ortaya çıktığı görülmektedir. Bunun sonucunda her şiirde kavram alanlarından oluşan yeni bir anlam katmanı oluşmuştur. Bu katmanların da “Güzelliğin On Par Etmez” şiirinde “aşk” kavramına “Uzun İnce Bir Yoldayım” şiirinde “yol” kavramına ve “Toprak” şiirinde “toprak” kavramına yeni birer kavram alanı oluşturarak şiirin genel anlamsal yapısını genişlettiği, okuyucuyu farklı anlamlara yönlendirerek geniş bir anlamsal yapının oluşmasına katkı sağladığı görülmüştür.

Hem kiplik yapı incelemesiyle hem de kavram alanı incelemesiyle Âşık Veysel’in incelenen şiirlerinde temel anlam ekseninin dışında farklı anlamsal düzlemler ve farklı anlam katmanları olduğu ortaya çıkarılmıştır.

Şiir dili fazlasıyla anlam yüklü bir yapıdır. Hem kiplik yapısı incelemesinde hem de kavram alanı incelemesinde ortaya çıkarılan farklı anlamlar da bu durumu destekler niteliktedir. Şiir türündeki eserlerde az sözle çok şey anlatılırken kiplik yapının ve kavram alanının anlamsal katkısının göz ardı edilmemesi gerektiği ortaya çıkarılmıştır.

Şiir gibi az sözle çok şey anlatan, anlam yüklü edebî türlerin tek katmanlı anlam yapısıyla kurulmasının ve bu tek katmalı anlam yapısıyla anlamsal alanının tam anlamıyla verilebilmesinin mümkün olmadığı düşünülmektedir. Bu bağlamda anlam bilimsel çalışmalarla edebî eserlerin, özellikle şiirlerin yeni anlam katmanlarının ortaya çıkarılabileceği

görülmüştür. Çalışmalarda genelde eserlerin gramer yapıları incelenirken anlamsal yapıları ihmal edilmiştir. Edebî eserler üzerinde yapılacak anlambilimsel çalışmalar, anlamsal yapıların ortaya çıkarılması, gramatikal öğelerin anlama katkılarının tespiti ve eserlerin daha iyi anlaşılması açısından oldukça önem kazandığı düşünülmektedir.

Kaynakça

- Aksan, Doğan. “Kelime Bilimi ve Anlambilimi Ölçütlerinden Yararlanarak Bir Yazı Dilinin Eskiliğini Saptama Yolları I: Kavram Alanı - Kelime Ailesi İlişkileri ve Türk Yazı Dilinin Eskiliği Üzerine”. *Dilbilim ve Türkçe Yazıları*. 110-119. Ankara: Multilingual Yayınları, 2009.
- Altundaş, Uğur. “Reşat Nuri Güntekin’in Yeşil Gece Adlı Romanında Kavram Alanı Üzerine Bir Deneme”. *Turkish Studies Language and Literature* 16/2 (2021), 537-551.
- Alptekin, Ali Berat. *Âşık Veysel Türkünün Çağırırız*. Ankara: Akçağ Yayınları, 3. Basım, 2011.
- Bayram, Abdulkadir. “Heyder Babaya Selam Siirinin Kiplik Yapısı Üzerine Bir Değerlendirme”. *Orta Asya ve Kafkasya Dil Tarih Edebiyat İlahiyat Araştırmaları*. ed. Mehtap Başarır vd. 29-54. Konya: Palet Yayınları, 2022.
- Benzer, Ahmet. *Türkçede Zaman Görünüş ve Kiplik*. Konya: Eğitim Yayınevi, 2021.
- Genç, Nurol. *Aşık Veysel’in Şiirlerinin Söz Dizimi ve Sözlük Çalışması*. İstanbul: İstanbul Arel Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Yayınlanmamış doktora tezi, 2021.
- Gümüş, İbrahim. “Âşık Veysel’in ‘Kara Toprak’ şiirine Ontolojik Bir Yaklaşım”. *Hitit Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 12/1 (2019), 176-187.
- Güncel Türkçe Sözlük. “Aşk”. Erişim 15 Mayıs 2023. <https://sozluk.gov.tr/> “Toprak”. Erişim 22 Mayıs 2023. <https://sozluk.gov.tr/> “Yol”. Erişim 22 Mayıs 2023. <https://sozluk.gov.tr/>
- Güven, Ömer. “Türkiye Türkçesi Ağzlarında ‘Topallık’ Kavram Alanı”. *Korkut Ata Türkiyat Araştırmaları Dergisi* 10 (2023), 648-662.
- Kaya, Doğan. *Âşık Veysel*. Ankara: Akçağ Yayınları, 2. Basım, 2011.
- Özen, Kutlu. *Selam Olsun Kucak Kucak Âşık Veysel Hayatı ve Şiirleri*. İzmir: Duvar Yayınları, 2. Basım, 2009.
- Trier, Jost. *Kelime Alanları ve Kavram Alanları Üzerine*. çev. Hüseyin Sesli Erzurum: Atatürk Üniversitesi Yayınları, 1969.